

Література

1. Великий тлумачний словник української мови / [укл. і гол. ред. В.Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : Перун, 2001. – 1440 с.
2. Волкова Н. Проблема підготовки майбутніх економістів до управлінської діяльності / Н. Волкова // Неперервна професійна освіта: теорія і практика : науково-методичний журнал. – 2002. – Вип. 1 (5). – С. 57–65.
3. Гейзерська Р.А. Формування професійно значущих якостей майбутніх магістрів економічного профілю у процесі фахової підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Р.А. Гейзерська. – Луганск, 2008. – 22 с.
4. Каткова В.П. Роль комунікативних якостей студентів-менеджерів у процесі професійного становлення фахівця / В.П. Каткова // Наука і освіта. – 2009. – № 7. – С. 83–86.
5. Лобур М.С. Формування професійно значущих якостей майбутніх молодших спеціалістів сфери харчування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / М.С. Лобур. – К., 2006. – 21 с.
6. Марченко В.В. Социальная психология предпринимательства / В.В. Марченко. – Ярославль : МАПН и ЯрГУ, 1996. – 382 с.
7. Радкевич В. Обґрунтування цілей професійно-художнього навчання фахівців художніх промислів і ремесел / В. Радкевич // Професійно-художня освіта України : зб. наук. праць / [редкол.: І.А. Зязюн (голова), В.О. Радкевич, Н.М. Чепурна (заступники голови) та ін.]. – К. ; Черкаси : Черкаський ЦНТЕІ, 2007. – Вип. 4. – С. 56–65.
8. Слостенин В. Рефлексивная культура и профессионализм учителя / В. Слостенин // Педагогическое образование и наука : научно-методический журнал. – 2005. – № 3. – С. 35–42.
9. Толковый словарь русского языка / [под ред. Д.В. Дмитриева]. – М. : Астрель : АСТ, 2003. – 1582 с.
10. Утлик Е. Особенности личности менеджера / Е. Утлик // Вестник университета. – М. : ГУУ, 2002. – № 1. – С. 35–42.
11. Щокін Г.В. Практична психологія менеджменту : наук.-практ. посіб. / Г.В. Щокін. – К. : Україна, 1994. – 399 с.
12. Юркевич Г.Й. Психологічні детермінанти розвитку особистості менеджера : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.05 “Соціальна психологія” / Г.Й. Юркевич. – К., 2006. – 21 с.

ЧОРНА С.С.

ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВНЗ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

Проблема формування педагогічної культури майбутнього викладача вищого навчального закладу набуває особливого значення в сучасних умовах. Об'єктивно високий рівень педагогічної культури майбутніх викладачів ВНЗ може бути забезпечений тільки за умови безперервного навчання й удосконалення знань, умінь, навичок, що здійснюються в умовах магістратури.

Магістратура є складовою системи ступеневої освіти, однією з форм підготовки науково-педагогічних, наукових і керівних кадрів. Головна мета магістратури – підготовка фахівців з поглибленими теоретичними та спеціальними знаннями; фахівців, які оволоділи методами та засобами наукових досліджень, умінням самостійно на високому рівні вести наукову, педагогічну й управлінську роботу, оволоділи педагогічною культурою [2].

Мета статті – розкрити особливості технології формування педагогічної культури майбутніх викладачів вищої школи в умовах магістратури.

Поняття “педагогічна технологія” – це галузь знань, яка включає методи, засоби та прийоми навчання, виховання й теорію їх використання для досягнення цілей [3, с. 76]. Технологія формування педагогічної культури майбутніх викладачів вищої школи розглядається як систематичне й послідовне втілення на практиці заздалегідь спроектованого навчально-виховного процесу в магістратурі.

Враховуючи тривалість і динамічність процесу формування педагогічної культури майбутніх викладачів вищої школи в умовах магістратури, у програмі педагогічного експерименту було передбачено поетапність формувальних впливів.

Перший етап здійснювався на основі розробленого спецкурсу “Педагогічна культура викладача вищої школи”, який передбачав: особистісно орієнтовані форми викладання теоретичного матеріалу (лекція-прес-конференція, лекція-дискусія, лекція-діалог, проблемна лекція); практичні заняття, на яких упродовжувались інноваційні методи навчання (метод синектики, метод конкретної ситуації, метод “мозкового штурму” тощо), вирішувались проблемні педагогічні ситуації, використовувались психолого-педагогічні тренінги; самостійну роботу (різноманітні види наукових робіт, виступи на наукових конференціях тощо).

Експериментальний спецкурс “Педагогічна культура викладача вищої школи” був проміжною ланкою між теоретичним засвоєнням знань з теорії педагогічної культури та її практичним застосуванням у реальних умовах сучасної вищої школи. Лекційні заняття проводились у формі лекції-прес-конференції, лекції-дискусії, лекції-діалогу, проблемної лекції.

Магістранти поповнювали й оновлювали знання в галузі освітнього процесу у ВНЗ, ознайомлювались зі здобутками сучасних видатних педагогів і дослідників-новаторів, здобували знання з питань розвитку педагогічної культури та її основних компонентів, вдосконалювали свою педагогічну техніку, педагогічну майстерність і педагогічну культуру.

Усі проведені різнопланові лекції мали одну важливу рису – наявність активного діалогу між лектором і магістрантами. Як свідчать опитування магістрантів, такі лекції стали для них джерелом більш повних і якісних знань щодо розуміння сутності педагогічної культури і стали для них настановою діалогової взаємодії зі студентами.

Позитивним виявилось і те, що вже на першій лекції було розпочато роботу над складанням педагогічного словника (глосарію), яка продовжувалась на кожному занятті, спочатку під керівництвом викладача, а потім самостійно.

Практичні заняття неможливі без пошуку нових методик, саме тому в основу практичних занять було покладено завдання, які враховували рівень сформованості педагогічної культури викладачів ВНЗ. Зміст завдань допомагав забезпечити розвиток у магістрантів здатності актуалізувати знання для вирішення професійних завдань, подолання консервативності мислення, закріплення основ педагогічної культури й гнучкості професійної техніки.

У дослідній роботі передбачалося використання завдань-ситуацій, які враховували різні рівні пізнавальної діяльності магістрантів, їхню активність і самостійність у вдосконаленні педагогічної культури. Ознайомлення магістрантів з типовими ситуаціями з педагогічної практики, методами вирішення оперативних і тактичних завдань, які стоять перед викладачем, сприяло формуванню в них професійної спрямованості уваги, пам'яті, мислення, уяви, початкового педагогічного досвіду роботи у ВНЗ і педагогічної культури.

Для розвитку педагогічної культури в навчальному процесі в експериментальних групах було застосовувано такі методи навчання: конкретної ситуації, інциденту, сенситивний, “мозкового штурму”, синектики, ділової гри, а також заняття у формі “круглого столу”.

Для демонстрації вдалого поєднання методів “мозкового штурму” та конкретної ситуації було проведено відкрите заняття у формі консультації на тему “Культура педагогічного спілкування”, метою якого було набуття магістрантами умінь і навичок доцільного педагогічно зорієнтованого спілкування.

Метод синектики було застосовано в методиці проведення практичного заняття з теми “Культурологічна спрямованість змісту вищої освіти”. Стимулювання оригінальних, нестандартних думок і поглядів магістрантів привело до розгляду не тільки історичного аспекту розвитку культури та освіти, а й усвідомлення її філософсько-педагогічного змісту.

Слід зазначити, що заняття в експериментальній групі були спрямовані також на формування педагогічної техніки, бо вміння педагогічної техніки характеризують зовнішні форми поведінки викладача, адже викладач впливає на студентів підсвідомо: жестом, мімікою, пантомімікою, голосом. Важливим компонентом психотехніки є також уміння викладача управляти своїми емоціями й використовувати їх у власній діяльності.

Значну увагу приділяли оволодінню магістрантами вміннями самопізнання, правильного оцінювання своїх позитивних якостей і недоліків, управління своєю поведінкою, самопочуттям, емоціями, а також розвиткові вміння співпереживати та співчувати.

Із цією метою на практичних заняттях спецкурсу “Педагогічна культура викладача ВНЗ” магістранти також опановували мистецтво особистісно орієнтованого стилю спілкування, формували вміння вирішувати конфліктні ситуації в студентській аудиторії. Тому майбутнім викладачам пропонували психолого-педагогічні ситуації, спрямовані на ефективність педагогічної взаємодії, на розвиток педагогічної культури й емпатії.

Необхідно зазначити, що в основу виконання завдань було покладено принцип рольової перспективи, що передбачало створення для кожного магістранта умов, за яких би він зміг повністю виявити себе в складній і відповідальній ролі. При цьому враховували індивідуальні можливості, рівень психологічної й практичної підготовленості, досвід їхньої педагогічної діяльності.

Магістранти також пропонували конфліктні ситуації із власного досвіду та всі разом знаходили шляхи їх вирішення.

Для цього магістрантам було надано опорну схему аналізу проблеми:

- опис психолого-педагогічної ситуації або конфлікту;
- внутрішні та зовнішні умови виникнення конфліктної ситуації;
- психологічний аналіз відносин, що склалися між учасниками конфлікту;
- аналіз поведінки учасників у ситуації.

Таким чином, моделювання психолого-педагогічних і конфліктних ситуацій активізувало в магістрантів не лише предметно-змістову сторону мислення, а й мотиваційну, що забезпечувало розвиток у них стійких професійних інтересів, потреби вдосконалювати свою педагогічну культуру та займатися професійним самовихованням.

На практичних заняттях використовували також психолого-педагогічний тренінг як метод активізації здатності майбутніх викладачів до розвитку педагогічної культури. Було запропоновано такі теми тренінгів, під час яких магістранти набували навичок встановлення контактів у педагогічному спілкуванні, ро-

зуміння власного емоційного стану та стану студентів, співпереживання. Проводячи тренінги, ми спостерігали накопичення досвіду моделей поведінки та збагачення професійної самосвідомості майбутніх викладачів ВНЗ.

На другому етапі магістранти в Клубі педагогічної творчості “Новатор” знайомились із досвідом і секретами педагогічної майстерності видатних педагогів сучасності: І. Зязюна, В. Кудіна, К. Корсака та ін.

У процесі підготовки й проведення різноманітних зустрічей і вечорів у Клубі педагогічної творчості “Новатор” майбутніх викладачів ВНЗ залучали до широкого кола соціально-педагогічних відносин з метою накопичення досвіду культури педагогічного спілкування, що дало змогу забезпечити невимушений перехід мотиваційно-ціннісного ставлення магістрантів до професійної діяльності у їх внутрішню позицію.

На третьому етапі було передбачено поступовий перехід від теоретичного й методичного озброєння майбутніх фахівців до практичного застосування знань та вмінь. Це були завдання, пов’язані з відвідуванням лекційних і практичних занять провідних викладачів кафедри та робота з викладачами-наставниками.

Педагоги-наставники звертали увагу магістрантів на:

- вимоги до організації навчально-виховного процесу у ВНЗ, до ведення документації у ВНЗ;
- форми організації навчання у ВНЗ (лекції, семінари, колоквиуми, лабораторні роботи, практикуми, самостійна робота, науково-дослідна робота, виробнича педагогічна й дипломна практика, консультації, контрольні, курсові та дипломні роботи);
- зміст і форми виховної роботи студентських груп;
- методи й методичні прийоми навчання.

Педагоги-наставники сприяли розкриттю творчого потенціалу молодого спеціаліста; залучали до проведення методичних семінарів і науково-практичних конференцій, роботи Клубу педагогічної творчості “Новатор” тощо; формували педагогічні цінності та педагогічну культуру майбутнього педагога.

На кінцевому етапі магістерської підготовки нами було запропоновано доповнення до програми педагогічної практики.

Слід зазначити, що педагогічна практика магістранта є одним із основних шляхів формування його педагогічного досвіду та педагогічної культури.

Організація педагогічної практики майбутніх викладачів ВНЗ в умовах проведеного експерименту мала свої особливості, що суттєво вплинули на формування її мети, завдань, змісту та результатів.

Метою експериментальної педагогічної практики було оволодіння педагогічною культурою в процесі ефективного виконання виховних, освітніх і розвивальних завдань, пов’язаних з майбутньою професійною діяльністю, поглиблення, розширення й оновлення інформації з проблем андрагогіки, ознайомлення зі здобутками сучасних видатних педагогів і дослідників-новаторів, їхнім умінням продемонструвати високий рівень педагогічної техніки, педагогічної майстерності як важливого стимулювального фактора самоосвіти, саморозвитку й самореалізації.

Враховуючи мету, було сформульовано такі завдання педагогічної практики:

- закріплення та збагачення знань щодо педагогічної культури;
- формування та розвиток компонентів педагогічної культури;

– ознайомлення із сучасним станом організації педагогічного процесу у ВНЗ;

– розвиток професійних якостей у майбутнього викладача ВНЗ тощо.

Саме тому нами було запропоновано ввести до програми педагогічної практики ряд питань з курсу “Педагогічна культура викладача вищої школи”, щоб майбутні викладачі застосовували навички педагогічної культури на практиці.

Експериментальна педагогічна практика в умовах магістратури була спрямована на формування в магістрантів таких умінь:

– готувати лекції, проводити семінарські та практичні заняття, враховуючи знання з педагогічної культури;

– керувати навчальною й виховною діяльністю студентів на засадах гуманізму;

– аналізувати власну педагогічну діяльність, визначати недоліки та шляхи її подолання, застосовувати новаторський досвід у формуванні педагогічної культури;

– використовувати інноваційні педагогічні методики;

– впроваджувати результати конкретних досліджень з формування педагогічної культури в практичну роботу ВНЗ.

Отже, впровадження в зміст педагогічної практики питань педагогічної культури забезпечило етику відносин між майбутніми викладачами ВНЗ та студентами, духовний розвиток магістрантів, розвиток педагогічних цінностей, педагогічної майстерності, професійних якостей і властивостей майбутніх викладачів ВНЗ. Педагогічна практика магістранта виступає одним із основних шляхів формування його професійного досвіду та педагогічної культури.

Висновки. Таким чином, технологія формування педагогічної культури майбутніх викладачів вищої школи в навчально-виховному процесі магістратури оптимізується шляхом упровадження спецкурсу “Педагогічна культура викладача вищої школи” із застосуванням особистісно орієнтованих форм викладання теоретичного матеріалу (лекцій-прес-конференцій, лекцій-дискусій, лекцій-діалогів, проблемних лекцій); інноваційних методів навчання (методу синектики, конкретної ситуації, “мозкового штурму” та ін.); використання психолого-педагогічних тренінгів; залучення магістрантів до участі в роботі Клубу педагогічної творчості “Новатор”; проведення науково-практичних і теоретичних конференцій за участю видатних учених, науковців, викладачів-новаторів; впровадження експериментальної педагогічної практики, спрямованої на формування педагогічної культури.

Література

1. Підласий Г.П. Практична педагогіка або три технології : інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти / Г.П. Підласий. – К. : Слово, 2004. – 616 с.
2. Приходько М.І. Магістратура як складова частина підготовки науково-педагогічних кадрів / М.І. Приходько // Освіта Донбасу. – 2004. – № 3–4. – С. 116–119.
3. Фоменко Н.А. Педагогіка вищої школи: методологія, стандартизація туристської освіти : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / Н.А. Фоменко. – К. : Слово, 2005. – 216 с.
4. Щуркова Н.Е. Педагогическая технология : учеб. пособие для студ и препод. педагогических учебных заведений, учителей школ / Н.Е. Щуркова. – М. : Педагогическое общество России, 2002. – 223 с.